

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний аграрний університет

Казанджі Альона Вікторівна



УДК 631.15:665.11

**УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧОЮ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ
ОЛІВНО-ЖИРОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами – за видами
економічної діяльності

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Миколаїв — 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському державному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Запша Галина Миколаївна,
Одеський державний аграрний університет,
завідувач кафедри менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Чирва Ольга Григорівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, директор навчально-наукового
інституту економіки та бізнес-освіти;

доктор економічних наук, професор
Яценко Володимир Микитович,
Черкаський національний університет імені
Богдана Хмельницького, професор кафедри
туризму і готельно-ресторанної справи.

Захист дисертації відбудеться 12 грудня 2019 р. о 13.⁰⁰ год на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 38.806.01 Миколаївського національного аграрного університету за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотечі Миколаївського національного аграрного університету за адресою: 54010, м. Миколаїв, вул. Генерала Карпенка, 73, навчальний корпус № 1.

Автореферат розісланий «11» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



А. В. Ключник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Олійно-жировий комплекс є одним з найбільших та значущих в структурі економіки України. Вирощування олійних культур та виробництво олійно-жирової продукції є передумовою для функціонування суміжних галузей національної економіки, що забезпечують населення, підприємства і організації продукцією продовольчого і не продовольчого призначення.

Розвиток підприємств олійного-жирового комплексу в Україні має перспективи з точки зору зростаючих потреб внутрішнього і зовнішнього ринків в якісних та безпечних олійно-жирових продуктах. Проте існуючі проблеми щодо підвищення екологічності вирощування олійних культур, необхідність збалансування економічних відносин між підприємствами в ланцюгу виробництво – переробка – зберігання – реалізація олійно-жирової продукції, важливість нарощування обсягів збуту на зовнішній ринок продуктів з високою часткою доданої вартості (продукція переробки сої та ріпаку) та інші вимагають надійного наукового забезпечення удосконалення управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу з метою отримання економічного, соціального та екологічного ефекту від використання можливостей ведення бізнесу на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Теоретичні та практичні засади формування системи управління знайшли широке відображення у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: Атаманчук Г. В., Альберт М., Дем'яненко С. І., Дракер П., Кузьмін О. Є., Мескон М., Осовська Г. В., Федоренко В. Г., Хедоурі Ф., Шатун В. Т. та ін. Досить надійну науково-методичну базу для моніторингу результативності управлінських систем сформуvalи Дракер П., Демченко А. О., Кондрикова В. А., Момот О. І., Поршнеv А. Г., Плотникова І. В., Сахацький М. П., Сінк Д. С., Федулова Л. І. та інші. Тенденціям функціонування і розвитку олійно-жирового комплексу України у різні періоди присвячено праці таких вчених-економістів як Благодир Л.М., Зайнчковський А. О., Пилявець В. М., Чехова І. В., Чехов С. А., Чирва О. Г., Швед Т. В. та інші. Вагомий внесок у дослідження ролі олійно-жирового комплексу в національній економіці на та світовому ринку зробили Бутенко Л. М., Жадан Т. А., Запша Г. М., Манойленко О. В., Яценко В. М. та інші. Вивченню теоретичних і методологічних проблем формування організаційно-економічного механізму господарювання аграрних підприємств присвячена значна кількість праць вчених-економістів, серед яких Єрмаков О. Ю., Кормишкін Ю. А., Кушнірук В. С., Шибаніна О. В., Шибанін В. С., Червен І. І. Особливості регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств досліджують Ключник А.В., Король В. І., Минюк Д. І., Нагірна М. Я. та інші вчені.

Водночас, необхідність подальшого розвитку підприємств олійно-жирового комплексу України та його зростаюча роль у формуванні продовольчої безпеки як країни, так і світу в цілому, важливість підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної олійно-жирової продукції на міжнародному ринку потребують подальших наукових досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи Одеського державного аграрного університету в межах теми: «Розвиток менеджменту і маркетингу в аграрному секторі економіки України в умовах економічної глобалізації» (номер реєстраційної картки 0115u007157), в рамках якої здобувачем досліджено теоретичні основи управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств, проведено аналіз результативності управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу України, розроблено шляхи удосконалення механізму управління їх виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад та розробка практичних рекомендацій з удосконалення управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу України.

Для досягнення поставленої мети в дисертаційній роботі визначено та вирішено наступні завдання:

- узагальнити теоретичні положення щодо сутності, змісту, функцій та процесів управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств;
- ідентифікувати та систематизувати чинники управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу;
- удосконалити методичний підхід щодо оцінки результативності управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу;
- визначити суб'єктний склад та оцінити ресурсне забезпечення підприємств олійно-жирового комплексу України;
- здійснити аналіз тенденцій розвитку виробничо-економічного потенціалу підприємств олійно-жирового комплексу;
- провести економіко-статистичний аналіз експортно-імпоротної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу;
- обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного механізму управління розвитком збалансованих економічних відносин підприємств олійно-жирового комплексу;
- розробити оптимізаційну модель розвитку бізнес-процесів у сфері виробництва, переробки та реалізації продуктів олійно-жирового комплексу;
- сформулювати рекомендації щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу.

Об'єктом дослідження є процеси управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу України.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу.

Методи дослідження. Під час дослідження використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: системний підхід – для

визначення об'єкта й предмета дослідження; логічного аналізу – для дослідження ролі олійно-жирового комплексу в економіці країни; абстрактно-логічний – при теоретичних узагальненнях праць вітчизняних та зарубіжних вчених; метод статистичного групування та кореляційно-регресійного аналізу – для розподілу сукупності аграрних підприємств – виробників продукції олійних культур на типові групи за рівнем спеціалізації, концентрації та інтенсифікації виробництва з метою всебічної характеристики їх стану, взаємозв'язків факторіальних та результативних показників; економіко-математичний – при розробленні оптимізаційної моделі розвитку бізнес-процесів у сфері виробництва, переробки та реалізації продуктів підприємствами олійно-жирового комплексу; графічний та табличний – при наданні наочності матеріалу дисертації.

Джерелами інформації слугували законодавчі та нормативно-правові акти України, статистична інформація Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Одеській області, асоціації виробників «Укроліяпром», інформаційно-аналітичного агентства «АПК-Інформ», Департаменту сільського господарства США (USDA), українського науково-дослідного інституту олій та жирів Національної академії аграрних наук України; матеріали звітності сільськогосподарських підприємств Березівського району Одеської області, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та розробці практичних підходів з удосконалення управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу України, зокрема :

вперше:

– запропоновано комплексний підхід до управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств як холістичного управлінського процесу, що передбачає послідовне, циклічне та безперервне здійснення функцій планування, організації, мотивації, аналізу та контролю виробничої і зовнішньоекономічної діяльності як цільного об'єкту управління з метою отримання економічного, соціального, екологічного та інституціонального ефекту від використання можливостей ведення бізнесу на внутрішньому та зовнішньому ринках (с. 6);

удосконалено:

– методичний підхід щодо аналізу результативності управління виробничою і зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу, який на відмінну від інших включає сукупність індикаторів економічної, соціальної та екологічної оцінки результативності управління, а також структурно-логічну схему її здійснення (с. 6-7);

– класифікацію чинників розвитку виробничої і зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу, які розмежовано на внутрішньо-фірмові (ресурсні, технологічні, управлінські, маркетингові) та зовнішні фактори регіонального, національного та міжнародного середовища (економічні, соціальні, інституційно-правові, природно-географічні, науково-технологічні, інфраструктурні) (с. 6);

дістали подальшого розвитку:

– наукові обґрунтування наявності передумов для нарощування масштабів органічного виробництва та експорту олійно-жирової продукції в Україні, що актуалізується позитивним трендом розвитку світового ринку органічної продукції (с. 11);

– управлінська модель створення кластера з виробництва та експорту органічної високоолеїнової соняшникової олії, що ґрунтується на принципах інноваційного розвитку, економічної взаємовигідності та соціальної відповідальності учасників кластера. Економічне обґрунтування здійснювалося на основі авторської економіко-математичної моделі, цільовою функцією якої є максимізація прибутку за умови дотримання сучасних стандартів ведення органічного виробництва (с. 13);

– заходи маркетингового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів олійно-жирового комплексу, що передбачають: удосконалення товарної політики за рахунок розширення асортименту виробленої продукції (переробка насіння сої та ріпаку); впровадження сучасної технології управління якістю – НАССР, принципами якої є фокусування на ідентифікації, моніторингу та контролі небезпек в критичних точках в ланцюгу виробництва, переробки та реалізації олійно-жирових продуктів; організацію систематичних маркетингових досліджень, інформаційного та консалтингового забезпечення діяльності виробників та експортерів органічної продукції (с. 13).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що його теоретичні та практичні результати, висновки та пропозиції можуть бути використані у діяльності підприємств, а також при розробці державних, регіональних та районних програм розвитку. Основні положення дисертаційного дослідження прийнято до використання:

– ТОВ «Мрія» Березівського району Одеської області (довідка №11 від 04.06.2018 р.) – пропозиції щодо структури чинників розвитку виробничої та зовнішньоекономічної діяльності підприємств, які розмежовано на внутрішньо-фірмові та зовнішні, що дає змогу контролювати їх вплив та підвищити результативність здійснення виробничо-господарської діяльності;

– СФГ «Імпульс» Березівського району Одеської області (довідка №5 від 12.04.2018 р.) – пропозиції щодо переходу до органічного землеробства з економічним обґрунтуванням на основі економіко-математичної моделі;

– Управлінням агропромислового та економічного розвитку Березівської районної державної адміністрації (довідка № 12/01-24/1085 від 30.05.2019 р.) – пропозиції щодо створення сприятливих умов для формування кластера з виробництва органічної високоолеїнової соняшникової олії, що передбачають організацію консультативної допомоги підприємствам-виробникам органічної продукції, популяризацію органічного виробництва та споживання серед населення;

– Одеським державним аграрним університетом (довідка № 01-18/19-748 від 13.06.2019 р.) – при викладанні дисциплін: «Менеджмент», «Маркетинг», «Зовнішньоекономічна діяльність підприємства», «Управлінський консалтинг», «Рекламний менеджмент».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною завершеною роботою автора, спрямованою на удосконалення механізму

управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу України. Теоретичні та практичні здобутки автора, сформовані висновки та пропозиції розроблені ним особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, які особисто належать автору.

Апробація матеріалів дисертації. Результати наукових досліджень оприлюднено на міжвузівських та міжнародних науково-практичних конференціях різного рівня: V Міжнародній науково-практичній конференції «Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках» (м. Одеса 13-14 червня 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції сталого розвитку економіки країни: прогнози та пропозиції» (м. Львів, 28-29 серпня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит» (м. Київ, 24-25 липня 2015 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Общество и экономическая мысль в XXI в.: пути развития и инновации» (м. Воронеж, 31 березня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія економічного розвитку України: теоретичні засади та механізми реалізації» (м. Ніжин, 14-15 квітня 2016р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку світової економіки» (м. Харків, 26 травня 2017 р.); XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Trends of modern science – 2017» (м. Шефїлд, 30 травня-07 червня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «НАУКА, ИССЛЕДОВАНИЯ, РАЗВИТИЕ. Экономика. Менеджмент» (м. Варшава, 30-31 березня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Реалізація концепції сталого розвитку: взаємодія держави та бізнесу» (м. Дніпро 20 жовтня 2018 р.); Науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів ОДАУ (м. Одеса, 2016 р., 2017 р., 2018 р.); Науково-практичній конференції науково-педагогічного складу ОНАХТ (м. Одеса 18-22 квітня 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції економічного зростання: стратегії, напрями та пріоритети» (м. Запоріжжя, 25 травня 2019 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (221 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 268 сторінок комп'ютерного тексту, включає 60 таблиць, 38 рисунків та 48 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт і предмет, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі роботи **«Теоретичні основи управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу»** визначено понятійно-категоріальну сутність управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю; запропоновано комплексну класифікацію чинників, що впливають на розвиток виробничої та зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу України; представлено методичний підхід щодо оцінки результативності управління та структурно-логічну схему її здійснення.

На підставі узагальнення теоретичних положень щодо сутності управління, його функцій та процесів, особливостей та прикладних проблем стосовно виробничої та зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу обґрунтовано необхідність її дослідження в якості холістичного управлінського об'єкту. Об'єктна цілісність дозволяє розробляти та впроваджувати програми виробництва і збуту продукції з урахуванням потреб споживачів та вимог світового ринку, а також використовувати канали товароруку, в яких забезпечується збалансування економічних інтересів учасників олійно-жирового комплексу, оптимізація логістичних та трансакційних витрат, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності продукції та досягненню економічного, соціального, екологічного та інституціонального ефекту від використання можливостей ведення бізнесу на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Здійснено класифікацію чинників внутрішньогосподарського та зовнішнього походження, що впливають на розвиток виробничої та зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу. Першу групу формують внутрішньогосподарські фактори (ресурсні, технологічні, управлінські, маркетингові), що залежні від ринкових суб'єктів та керуються ними. Другу групу формують фактори зовнішнього середовища регіонального, національного та міжнародного (економічні, соціальні, інституційно-правові, природно-географічні, інфраструктурні та науково-технологічні), що не керуються підприємствами олійно-жирового комплексу проте приймаються до уваги при прийнятті ними управлінських рішень.

Удосконалено методичний інструментарій для аналізу та проектування результативності управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу, що ґрунтується на комплексному підході та передбачає комбінування різних методичних прийомів та врахування особливостей виробничої і ринкової діяльності суб'єктів господарювання.

Запропонований методичний підхід щодо аналізу результативності управління виробничою і зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу на відмінну від інших включає сукупність індикаторів економічної, соціальної та екологічної оцінки результативності управління (табл. 1).

Таблиця 1 Критерії та показники результативності управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємства

Критерії	Показники	Значення індексу
<i>Економічні</i>		
1. Прибутковість	1.1 індекс обсягу прибутку 1.2 індекс рентабельності виробництва 1.3 індекс рентабельності власного капіталу	≥ 1
2. Результативність протікання інноваційно-інвестиційних процесів	2.1 індекс оновлення технології 2.2 індекс оновлення техніки 2.3 індекс впровадження нової продукції 2.4 індекс удосконаленої і нової продукції, що реалізована за межі країни	≥ 1
	2.5 індекс витрат у загальних витратах на реалізацію удосконаленої і нової продукції за межі країни	= 1
	2.6 індекс інноваційних витрат у витратах на виробництво	
3. Ефективність використання ресурсів	3.1 індекс ефективності використання матеріальних ресурсів 3.2 індекс ефективності використання нематеріальних ресурсів 3.3 індекс ефективності використання трудових ресурсів	≥ 1
4. Результативність виробничого процесу	4.1 індекс якості продукції 4.2 індекс рівня врожайності 4.3 індекс відношення зібраної площі до посівної 4.4 індекс використання виробничої потужності	≥ 1
	4.5 індекс рівня собівартості виробництва 1 ц продукції 4.6 індекс терміну виробництва продукції	= 1
5. Результативність управління маркетинговою діяльністю	5.1 індекс ринкової частки продукції підприємства на ринку 5.2 індекс рентабельності продажу 5.3 індекс рівня товарності	≥ 1
	5.4 індекс обсягу витрат на освоєння нових ринків	= 1
6. Активність здійснення зовнішньоекономічних операцій	6.1 індекс кількості експортно-імпорتنних операцій 6.2 індекс вартісного обсягу експортно-імпорتنних операцій 6.3 індекс кількості зарубіжних ринків	≥ 1
	6.4 індекс тривалості експортної (імпоротної) операції	= 1
<i>Соціальні</i>		
7. Задоволеність споживачів	7.1 індекс рівня задоволеності якістю продукції 7.2 індекс рівня задоволеності асортиментом продукції 7.3 індекс рівня задоволеності щодо термінів поставки продукції	≥ 1
8. Задоволеність персоналу	8.1 індекс рівня задоволеності умовами праці 8.2 індекс рівня заробітної плати 8.3 індекс рівня задоволеності організаційною культурою на підприємстві	≥ 1
	8.4 індекс коефіцієнта плинності кадрів	= 1
<i>Екологічні</i>		
9. Екологічність виробничих процесів	9.1 індекс частки органічної продукції в загальних обсягах виробництва 9.2 індекс обсягу внесення органічних добрив 9.3 індекс впровадження міжнародних стандартів якості та безпечності продукції	≥ 1
	9.4 індекс частки посівів технічних культур у структурі посівних площ	= 1

Економічні – характеризують кількісні аспекти результативності управління, соціальні та екологічні – якісні зміни об’єктів управлінського впливу, а сукупність зазначених показників забезпечує більш повне відображення результативності.

У другому розділі «Оцінка результативності управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу України» ідентифіковано основні суб'єкти олійно-жирового комплексу України; проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку виробничо-економічного потенціалу підприємств олійно-жирового комплексу; здійснено економіко-статистичний аналіз експортно-імпортової діяльності підприємств олійно-жирового комплексу.

Дослідженнями встановлено, що функціональними сферами підприємств олійно-жирового комплексу є виробництво олійного насіння, його зберігання, переробка на харчову продукцію та реалізація як на внутрішній, так і на зовнішній ринки. Ідентифіковано суб'єкти олійно-жирового комплексу, до числа основних з яких слід віднести суб'єкти виробництва олійного насіння, сервісного обслуговування, переробки олійного насіння та виробництва олійно-жирової продукції, інфраструктурного забезпечення та продажу, освітнього та науково-дослідного забезпечення, інформаційно-регулюючого забезпечення.

Протягом періоду дослідження посівні площі під олійними культурами збільшилися на 20,1% та складають 8917,0 тис гектар. Розширення посівних площ під олійними культурами зумовлено зростанням попиту на продукцію олійних культур на світовому ринку. Загальний обсяг виробництва продукції основних олійних культур в Україні збільшився на 14,6 % та звітного року становив 18411,4 тис тонн (рис. 1).

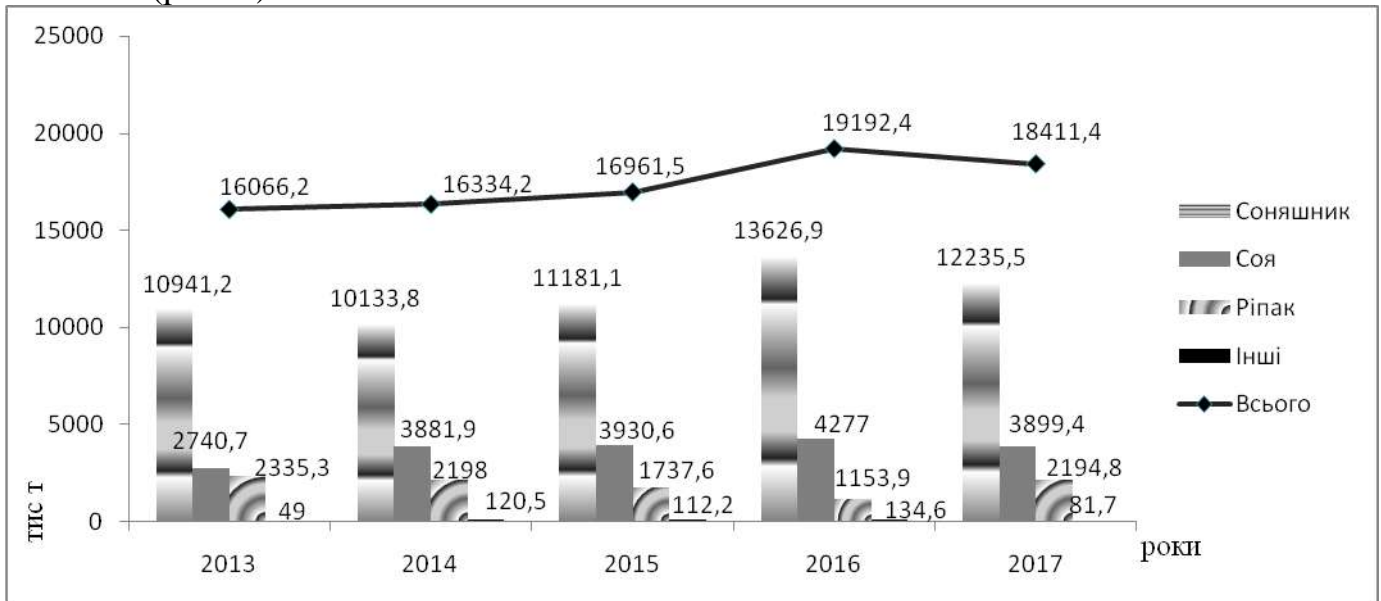


Рисунок 1 – Обсяги виробництва продукції основних олійних культур в Україні, тис т

Джерело: дані Державної служби статистики України

Традиційно найбільшу питому вагу в структурі виробництва продукції олійних культур займає насіння соняшнику. Водночас, постійно зростаючий світовий попит на рослинні олії сприяв активним темпам нарощування виробничих потужностей оліє-добувних підприємств країни. Протягом 2013-2017 рр. виробничі потужності олійно-добувних підприємств України збільшилися в 1,7 рази – з 13319,7 тис т до 21486,5 тис тонн. Обсяги виробництва рослинної олії в Україні щорічно зростають і в 2017 р. становили 6243,7 тис. тонн. Найбільшу

питому вагу займає соняшникова олія, частка якої в структурі виробництва олії в 2017 р. складала 96,1 відсотка.

Поглиблені дослідження виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств Березівського району Одеської області показують, що найвища урожайність й максимальна економічна ефективність вирощування соняшнику, сої та ріпаку досягається за рахунок великомасштабного виробництва та наявності значних масивів земельної площі (понад 2400,1 га сільськогосподарських угідь). Результати групування сільськогосподарських підприємств за питомою вагою посівів насіння соняшнику у загальній посівній площі слугують вагомим аргументом на користь необхідності дотримання науково обґрунтованих норм концентрації посівів цією олійної культури (табл. 2).

Таблиця 2 Вплив питомої ваги посівів соняшнику на ефективність виробництва в сільськогосподарських підприємствах Березівського району Одеської області (в середньому за 2015-2017 рр.)

Джерело: розраховано за даними сільськогосподарських підприємств Березівського району Одеської області

Господарства з питомою вагою посіву соняшнику до 20 % в структурі

Показники	Групи господарств за питомою вагою посівів насіння соняшнику у загальній посівній площі підприємства, %			В середньому по району
	до 20	20,1-35	понад 35,1	
Кількість сільськогосподарських підприємств у групі	6	17	6	X
Середня площа сільськогосподарських угідь з розрахунку на 1 підприємство, га	2494,6	1384,2	1045,3	1543,8
Питома вага посіву насіння соняшнику, %	16,6	28,5	52,9	31,1
Урожайність, ц/га	21,2	17,2	23,0	19,2
Із розрахунку на 1 га, грн:				
• чистий дохід (виручка) від реалізації	13543,6	10567,9	19440,8	13019,4
• виробнича собівартість	8685,2	7026,6	11848,3	8367,3
• прибуток	4307,9	3309,5	2736,7	3397,6
Із розрахунку на 1 ц, грн:				
• чистий дохід (виручка) від реалізації	644,9	627,2	927,1	692,9
• виробнича собівартість	387,9	406,4	502,3	422,4
• прибуток	213,5	203,1	134,4	191,0
Рівень рентабельності, %	62,4	61,9	25,1	54,4

посівних площ отримують максимальний прибуток в розрахунку на 1 га посіву (4307,9 грн), що на 26,8% більше ніж в середньому по району; мають мінімальну виробничу собівартість 1 ц продукції (387,9 грн), що на 8,2% менше ніж в середньому по району; досягають найбільшої прибутковості з 1 ц продукції (213,5 грн) та рівня рентабельності (62,4 %), що на 8 в. п. перевищує середнє значення по району.

Аналіз розвитку олійно-жирового комплексу України демонструє як позитивні тенденції в частині нарощення обсягів виробництва олійної сировини

та продукції її переробки, так і негативні – розбалансованість структури посівних площ, екстенсивний тип розвитку виробництва, високий рівень концентрації олійно-жирових підприємств в складі агрохолдингових структур, неузгодженість міжгалузевих зав'язків та залежність збуту виробників від посередницьких організацій. Україна є лідером серед країн експортерів соняшникової олії. За підсумком 2017-2018 маркетингового року частка України у світовому експорті соняшникової олії становила 55,1 відсотки. Понад 95% виробленої олії спрямовується на зовнішній ринок. Найбільшими імпортерами української соняшникової олії є Індія та Китай, питома вага яких у загальній структурі експорту соняшникової олії у 2017 р. становила 37,4% та 10,7% відповідно. Основними імпортерами українського ріпаку, ріпакової олії та шроту виступають країни ЄС. Лідерами серед країн-імпортерів українських соєвих бобів у 2017 р. були Туреччина та Єгипет. Експортна виручка від реалізації основної продукції олійно-жирового комплексу у 2017 р. склала 7444,3 млн дол США.

Поряд з експортом олійно-жирової продукції Україна здійснює і її імпорт, проте в незначних об'ємах. В структурі імпорту олійного насіння та олійно-жирової продукції переважає олійне насіння. Імпорт олійного насіння в Україну з 2013 р. збільшився на 67,7% до 41,1 тис т, що пов'язано із розширенням посівних площ під олійними культурами, оскільки імпортоване олійне насіння в основному використовуються як насінневий матеріал.

Аналіз коефіцієнту покриття імпорту експортом, який з 2013 р. перевищував одиницю, свідчить що Україна повністю покриває імпорт олійно-жирової продукції за рахунок власного експорту, забезпечуючи тим самим як продовольчу, так і економічну безпеку країни.

В структурі українського експорту соняшникового насіння та продуктів його переробки домінує продукція з доданою вартістю – олія, макуха (шрот), а експорт сої та ріпаку має сировинний напрямок. Основними проблемами подальшого розвитку експортного потенціалу галузі залишаються недосконалість митного регулювання, суперечливість вітчизняних і міжнародних стандартів якості та безпечності олійно-жирової продукції, необхідність удосконалення логістичних процесів руху продукції на зовнішні ринки.

У третьому розділі **«Основні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу»** обґрунтовано напрями формування організаційно-економічного механізму управління розвитком збалансованих економічних відносин підприємств олійно-жирового комплексу; здійснено економіко-математичне моделювання розвитку бізнес-процесів у сфері виробництва, переробки та реалізації продуктів олійно-жирового комплексу; визначені складові організаційно-економічного та маркетингового забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів олійно-жирового комплексу.

Організаційно-економічний механізм управління розвитком збалансованих економічних відносин підприємств олійно-жирового комплексу розуміється нами як сукупність організаційних форм, адміністративних, економічних та соціально-психологічних методів та інструментів управління, за допомогою яких здійснюється регулювання економічних відносин з метою реалізації інтересів

суб'єктів цих відносин та підвищення економічної ефективності діяльності на основі тісного взаємовигідного співробітництва.

Організаційно-економічний механізм управління розвитком збалансованих економічних відносин підприємств олійно-жирового комплексу є складною системою, що розгортається на загальнонаціональному, регіональному рівнях, а також та рівні окремого господарюючого суб'єкту та спрямований на: побудову високопродуктивних ланцюгів з виробництва, переробки, зберігання, товароруху та реалізації олійно-жирової продукції; вирішення соціально-економічних суперечностей; забезпечення стійкого економічного зростання кожного господарюючого суб'єкта; стимулювання інноваційної діяльності; мотивацію до ведення соціально-відповідального бізнесу.

Перспективною організаційною формою, в рамках якої досягається збалансований розвиток економічних відносин підприємств та узгодження приватних і загальносупільних економічних інтересів є організація кластерних об'єднань на основі спеціалізації, концентрації та інтенсифікації виробництва. Розроблено механізм створення та функціонування регіонального кластера в Березівському районі Одеської області з виробництва органічної високоолеїнової соняшникової олії як добровільного об'єднання підприємств та інших організаційних структур в межах олійно-жирової галузі, які ведуть спільну діяльність з виробництва органічної високоолеїнової соняшникової олії на договірних засадах (рис. 2).

Зростаючий світовий попит на високоолеїнову олію та органічні продукти є сприятливим фактором для розвитку олійно-жирового комплексу України, оскільки остання має природні та земельні ресурси для нарощування посівів соняшнику саме органічних високоолеїнових сортів. Аргументом на користь доцільності вирощування високоолеїнових сортів органічного соняшнику є низка економічних, екологічних та соціальних аспектів, зокрема вищі ціни реалізації продукції.

Обґрунтовується доцільність реєстрації кластера як громадської спілки без статусу юридичної особи. Передбачається створення координаційної ради в якості найвищого органу управління кластером, до складу якої мають входити керівники всіх підприємств-учасників, що дозволить врахувати інтереси кожного з представників. Фінансовими результатами виробничо-господарської діяльності кожного з учасників кластера є дохід та прибуток, який формується на етапі реалізації виробленої продукції та повинен розподілятися між учасниками на основі ринкових механізмів.



Рисунок 2 – Завдання та інтереси учасників регіонального кластера з виробництва органічної високоолеїнової соняшникової олії в Березівському районі Одеської області

Розроблено економіко-математичну модель оптимізації структури виробництва органічної високоолеїнової соняшникової олії в кластерному об'єднанні підприємств, цільовою функцією якої є максимізація прибутку від реалізації продукції за умови використання технологій органічного виробництва. Моделювання сценарію розвитку економічних процесів в ланцюгу виробництво – переробка – зберігання – реалізація органічної олійно-жирової продукції здійснювалося з урахуванням розподілу продажу продукції як на внутрішній (15% олії та 50% макухи), так і на зовнішній ринки (85% олії та 50% макухи). В результаті рішення економіко-математичної задачі розрахована оптимальна програма економічного розвитку суб'єктів як цільної територіально-просторової системи, що передбачає реальні пропорції всіх елементів виробництва та високий рівень інтенсифікації використання економічного потенціалу кожного суб'єкта досліджуваної структури. Результати розв'язку економіко-математичної моделі, свідчать про високі показники ефективності (табл. 3).

Таблиця 3 Проектні показники економічної ефективності реалізації продукції переробки високоолеїнового соняшнику підприємствами кластера на внутрішньому та зовнішньому ринках у 2022 р.

Види продукції	Дохід від реалізації продукції, тис грн	Собівартість реалізованої продукції, тис грн	Прибуток від реалізації продукції, тис грн	Рівень рентабельності, %
<i>Внутрішній ринок</i>				
Олія соняшникова	4335,2	3730,3	604,9	16,2
Макуха	2286,1	545,0	522,5	29,6
Лузга	693,6	1763,6	148,6	27,3
<i>Зовнішній ринок</i>				
Олія соняшникова	46847,4	21138,5	25708,9	121,6
Макуха	3087,7	1763,6	1324,2	75,1

Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного та маркетингового забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів олійно-жирового комплексу (на держаному та регіональному рівні, а також на рівні окремих підприємств), що передбачає: посилення державного контролю за дотриманням правил біологічної і генетичної безпеки вирощування сільськогосподарських рослин; розвиток інформаційно-консалтингового сервісу; формування державної політики щодо підтримки виробників органічної продукції; науковий супровід розробки регіональних програм розвитку олійно-жирових кластерів; підготовку та підвищення кваліфікації фахівців у сфері експортно-імпоротної діяльності підприємств аграрного сектора економіки.

Дослідження країн-імпортерів соняшникової олії дозволило виділити перспективні ринки збуту соняшникової олії, серед яких Індія, Китай, Іспанія, Італія та Франція, Арабська Республіка та Єгипет. Логістичний ланцюг експорту органічної високоолеїнової соняшникової олії до порту Александрія (Єгипет) побудовано з використанням базисних умов поставки CIF.

Встановлено, що удосконалення маркетингового забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу в частині товарної, цінової, розподільчої та комунікаційної політики сприятиме

формуванню позитивного іміджу вітчизняної продукції на зовнішньому ринку, посиленню конкурентних позицій національних товаровиробників, що є важливими факторами їх сталого соціально-економічного піднесення.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу України. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. На підставі узагальнення теоретичних положень щодо сутності управління, його функцій та процесів, особливостей та прикладних проблем стосовно виробничої та зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу обґрунтовано необхідність її дослідження в якості холістичного управлінського об'єкту. Об'єктна цілісність дозволяє розробляти та впроваджувати програми виробництва і збуту продукції з урахуванням потреб споживачів та вимог світового ринку, а також використовувати канали товароруху, в яких забезпечується збалансування економічних інтересів учасників олійно-жирового комплексу, оптимізація логістичних та трансакційних витрат, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності продукції та досягненню економічного, соціального, екологічного та інституціонального ефекту від використання можливостей ведення бізнесу на внутрішньому та зовнішньому ринках;

2. Серед детермінант, що впливають на розвиток підприємств олійно-жирового комплексу, виявлено специфічні галузеві особливості, що формуються під впливом взаємодії сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів та проявляються через процеси менеджерсько-маркетингового, техніко-технологічного, соціально-економічного, інституційно-правового характеру.

Здійснено класифікацію чинників внутрішньогосподарського та зовнішнього походження, що впливають на розвиток виробничої та зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу. Першу групу формують внутрішньогосподарські фактори (ресурсні, технологічні, управлінські, маркетингові), що залежні від ринкових суб'єктів та керуються ними. Другу групу формують фактори зовнішнього середовища регіонального, національного та міжнародного (економічні, соціальні, інституційно-правові, природно-географічні, інфраструктурні та науково-технологічні), що не керуються підприємствами олійно-жирового комплексу проте приймаються до уваги при прийнятті ними управлінських рішень.

3. Удосконалено методичний інструментарій для аналізу та проектування результативності управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу, що ґрунтується на комплексному підході, передбачає комбінування різних методичних прийомів та врахування особливостей виробничої і ринкової діяльності суб'єктів господарювання. Такий методичний підхід дозволяє систематизувати результати процесу моніторингу, встановлює перелік й послідовність етапів оцінювання, надає їм визначеності в

часі, забезпечує комплексність використання кількісних й якісних показників щодо соціально-економічних здобутків підприємства. При оцінці результативності управління обґрунтовується доцільність використання системи економічних, соціальних та екологічних показників.

4. Ідентифіковано суб'єкти олійно-жирового комплексу України, до числа основних з яких слід віднести суб'єктів: виробництва олійного насіння, сервісного обслуговування, переробки олійного насіння та виробництва олійно-жирової продукції, суб'єкти інфраструктурного забезпечення та продажу, освітнього та науково-дослідного забезпечення та інформаційно-регулюючого забезпечення. Встановлено, що виробництво олійно-жирової продукції в країні здійснюють/займаються 590 підприємств.

Протягом періоду дослідження посівні площі під олійними культурами збільшилися на 20,1% та становлять 8917,0 тис гектарів. Розширення посівних площ під олійними культурами зумовлено зростанням попиту на продукцію олійних культур на світовому ринку. Загальний обсяг виробництва продукції основних олійних культур в Україні збільшився на 14,6% та звітного року складав 18411,4 тис тонн. Зростаючий світовий попит на рослинні олії спричиняє збільшення (у 1,7 рази) виробничих потужностей оліє-добувних підприємств країни. В 2017 р. в структурі виробництва олії найбільшу питому вагу займає соняшникова олія – 96,1 відсоток. Україна є беззаперечним лідером серед виробників соняшникового насіння. У 2017-2018 маркетинговому році частка України у світовому виробництві соняшникового насіння складала 29,3 %, що на 10,6 в.п. більше, ніж країни ЄС, що займали третю сходинку серед світових виробників соняшникового насіння.

5. Обґрунтовано, на основі групування сільськогосподарських підприємств Березовського району Одеської області, доцільність дотримання нормативів концентрації посівів соняшнику. Підприємства з питомою вагою посіву соняшнику в структурі посівних площ до 20 % отримують максимальний прибуток в розрахунку на 1 га посіву (4307,9 грн); мають мінімальну виробничу собівартість 1 ц продукції (387,9 грн); досягають найбільшої прибутковості з 1 ц продукції (213,5 грн) та рівня рентабельності (62,4 відсотки). Групуванням підприємств за рівнем інтенсифікації виробництва насіння соняшнику показує, що максимальний розмір витрат на 1 га посівної площі (понад 12000,1 грн) здійснюють господарства з найменшою середньою площею сільськогосподарських угідь (668,7 га) та найбільшою питомою вагою посіву насіння соняшнику в загальній площі посівів (45,1 відсотки). Високий рівень інтенсифікації виробництва насіння соняшнику забезпечує цим господарствам найвищий рівень урожайності – 28,4 ц/га, що на 47,9 % перевищує середнє значення по району. Проте максимальної економічної ефективності в розрахунку на виробництво одиниці продукції досягають господарства, що в середньому мають мінімальні витрати на 1 га посівної площі соняшнику (до 6000 грн), вони отримують найбільший чистий дохід від реалізації 1 ц продукції (741,8 грн); мають мінімальну виробничу собівартість 1 ц продукції (377,2 грн); досягають найбільшої прибутковості з 1 ц продукції (257,6 грн) та рівня рентабельності (75,7%), що на 21,3 в. п. перевищує середнє районне значення даного показника.

6. Визначено, що Україна є світовим лідером серед країн експортерів соняшникової олії. У 2017-2018 маркетинговому році частка України у світовому виробництві соняшникової олії становила 55,1 %, що в 2,4 рази перевищує значення Російської Федерації, яка займала другу позицію у рейтингу країн-експортерів соняшникової олії, та в 4,4 рази більше, ніж Аргентина та Туреччина, що ділять третю сходинку серед світових експортерів соняшникової олії. Більше 95% виробленої в країні олії спрямовується на зовнішній ринок. Найбільшими імпортерами української соняшникової олії є Індія та Китай, питома вага яких у загальній структурі експорту соняшникової олії у 2017 р. становила відповідно 37,4% та 10,7 відсотки. Основними імпортерами українського ріпаку, ріпакової олії та шроту виступають країни ЄС. Лідером серед країн-імпортерів українських соєвих бобів у 2017 р. були Туреччина та Іран. Експорт продукції олійно-жирового комплексу України перевищує імпорт відповідної продукції, що забезпечує щорічне формування позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу, вартість якого має загальний висхідний тренд та складає звітного року 6952,6 млн дол США.

7. Доведено, що перспективною організаційною формою збалансування економічних інтересів підприємств олійно-жирового комплексу є створення регіонального кластера як добровільного об'єднання підприємств та інших організаційних структур, які ведуть спільну діяльність з виробництва органічної високоолеїнової соняшникової олії. При цьому основними завданнями такого кластера є: побудова високопродуктивних ланцюгів з виробництва, переробки, зберігання, товароруху та реалізації олійно-жирової продукції; попередження та врегулювання соціально-економічних конфліктів; забезпечення стійкого економічного зростання кожного господарюючого суб'єкта; стимулювання інноваційної діяльності; мотивація до ведення соціально-відповідального бізнесу.

8. Розроблено авторську економіко-математичну модель розвитку бізнес-процесів у сфері виробництва, переробки та реалізації продуктів кластерного об'єднання з виробництва органічної високоолеїнової соняшникової олії на території Березівського району Одеської області. Цільовою функцією економіко-математичної задачі є максимізація прибутку за умови продажу продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках та дотримання сучасних стандартів ведення органічного виробництва. Результати розв'язку економіко-математичної моделі, свідчать про високі показники ефективності та перспективи економічного зростання підприємств-учасників кластера. Так, основну частку доходу від реалізації продукції підприємства будуть отримувати від продажу на зовнішньому ринку, а за рахунок вищої ціни реалізації і вищій рівень рентабельності (121,6 % для олії та 75,1% для макухи).

9. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного та маркетингового забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів олійно-жирового комплексу, що передбачає: посилення державного контролю за дотриманням правил біологічної і генетичної безпеки вирощування сільськогосподарських рослин, розвиток інформаційно-консалтингового сервісу, формування державної політики щодо підтримки виробників органічної продукції, науковий супровід розробки регіональних програм розвитку олійно-жирових кластерів, підготовку та підвищення

кваліфікації фахівців у сфері експортно-імпортової діяльності підприємств аграрного сектора економіки.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1.1 Публікації у наукових фахових виданнях України та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Казанджі А. В. Теоретичні аспекти управління виробничою діяльністю аграрних підприємств // Аграрний вісник Причорномор'я. Серія: економічні науки. 2014. Вип. 75. С. 30-38. **Включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.**

2. Казанджі А. В., Лопотан Л. В. Порівняльна оцінка виробництва насіння соняшнику в Україні та Одеській області як складової сировинної бази олійно – жирового підкомплексу АПК // АгроСвіт. 2015. №10. С. 36-40. *(Особистий внесок – здійснено аналіз посівних площ та виробництва насіння соняшнику, виокремлено основні проблеми виробництва насіння соняшнику в Україні).* **Включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.**

3. Казанджі А. В. Сутність дефініцій «управління», «менеджмент», «керівництво» та діалектика їх зв'язку // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2016. № 1. С. 254-259. **Включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: Index Copernicus, Google Scholar, РИНЦ, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.**

4. Сахацький М. П., Казанджі А. В. Теоретико-методичні засади оцінки результативності управління виробничо-господарською діяльністю підприємства // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2017. Випуск 1(22). С.135-141. *(Особистий внесок – узагальнено існуючі методичні підходи до оцінки результативності управління, визначено основні принципи та представлено логічну схему її здійснення).* **Включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: Web of Science, Index Copernicus, Google Scholar, РИНЦ, Ulrich's Periodicals Directory; Citefactor; Research Bib; Universal Impact Factor, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.**

5. Казанджі А. В. Тенденції та перспективи розвитку експортної діяльності олійно-жирового підкомплексу України // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання. 2017. № 19. С. 165-170. URL:<http://global-national.in.ua/archive/19-2017/34.pdf> (дата звернення: 06.06.2019.) **Включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: Index Copernicus, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.**

6. Казанджі А. В., Кравчук А. О. Публічні закупівлі в Україні: новації реформи // Аграрний вісник Причорномор'я. Серія: економічні науки. 2017. № 86. С.76-89. *(Особистий внесок – визначено основні економічні та соціальні аспекти функціонування електронної системи публічних закупівель ProZorro).* **Включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: Національна**

бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

7. Казанджі А. В. Стратегічні вектори розвитку ринку органічної продукції України // ІНТЕЛЕКТ XXI». 2018. № 1. С.72-76. **Включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: Index Copernicus, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.**

1.2. Публікацій у наукових періодичних виданнях інших держав:

8. Запша Г. Н., Казанджі А. В. Отраслевые особенности функционирования масложировых предприятий Украины // Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. 2015. №. 2 (14). С.102-109. *(Особистий внесок – визначено роль олійно-жирової галузі в економіці України, узагальнено основні галузеві особливості діяльності олійно-жирових підприємств).*

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Казанджі А. В. Сучасний стан розвитку сільськогосподарських підприємств та напрями підвищення їх конкурентоспроможності // Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 13-14 черв. 2013 р.). Одеса, 2013. С.77-79.

10. Казанджі А. В. Проблемні аспекти зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового підкомплексу України // Тенденції сталого розвитку економіки країни: прогнози та пропозиції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 28-29 серп. 2015 р.). Львів, 2015. С.48 – 50.

11. Казанджі А. В. Ресурсне забезпечення виробничої діяльності в аграрних підприємствах // Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24-25 лип. 2015 р.). Київ, 2015. Ч.1. С.84 – 87.

12. Казанджі А. В. Масложировой подкомплекс Украины в контексте обеспечения продовольственной безопасности страны // Общество и экономическая мысль в XXI в.: пути развития и инновации: материалы междунар. науч.-практ. конф. (г. Воронеж, 31 мар. 2016 г.). Воронеж, 2016. С. 93-97.

13. Казанджі А. Організаційна культура як чинник розвитку підприємства // Стратегія економічного розвитку України: теоретичні засади та механізми реалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ніжин, 14-15 квіт. 2016 р.). Ніжин, 2016. С.139-141.

14. Казанджі А. В. Встановлення експортного мита на сою та ріпак як напрям розвитку олійно-жирового підкомплексу України // Сучасні тенденції розвитку світової економіки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 трав. 2017р.). Харків, 2017. С.45 - 46.

15. Kazandzhi A.V. The role of oil and fat subcomplex in the economy of Ukraine // Trends of modern science – 2017»: materials of the XIII Interna. scient. and pract. conf. (Sheffield 30 May - 07 June, 2017). Sheffield, 2017. P.17-19.

16. Казанджі А. В. Електронна система публічних закупівель в Україні та її роль в економіці країни // НАУКА, ИССЛЕДОВАНИЯ, РАЗВИТИЕ. Экономика. Менеджмент: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Rotterdam/Роттердам 30-31 берез. 2018 р.). Rotterdam. 2018. С.38-40.

17. Казанджі А. В. Актуальні проблеми розвитку ринку органічної продукції

України // Реалізація концепції сталого розвитку: взаємодія держави та бізнесу: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 20 жовт. 2018 р.). Дніпро, 2018. С.24-29.

18. Казанджі А. В. Олійно-жировий підкомплекс України та його суб'єктний склад // Сучасні тенденції економічного зростання: стратегії, напрями та пріоритети: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25 трав. 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С.16-19.

3. Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

19. Казанджі А.В. Теоретико-методичні основи управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу України. Одеса, 2019. 32 С. (Препринт/Одеса).

АНОТАЦІЯ

Казанджі А.В. Управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств олійно-жирового комплексу України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами – за видами економічної діяльності. – Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, 2019.

У дисертаційній роботі визначено понятійно-категоріальну сутність управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємств, здійснено комплексну класифікацію чинників, що впливають на розвиток виробничої та зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу, розроблено методичні основи оцінки результативності управління та структурно-логічну схему її здійснення. Ідентифіковані основні суб'єкти олійно-жирового комплексу України, проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку виробничо-економічного потенціалу підприємств олійно-жирового комплексу, здійснено економіко-статистичний аналіз їх експортно-імпортової діяльності. Обґрунтовано напрями формування організаційно-економічного механізму управління розвитком збалансованих економічних відносин підприємств олійно-жирового комплексу, проведено економіко-математичне моделювання розвитку бізнес-процесів у сфері виробництва, переробки та реалізації продуктів олійно-жирового комплексу, визначені складові організаційно-економічного та маркетингового забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів олійно-жирового комплексу.

Ключові слова: управління, виробнича діяльність, зовнішньоекономічна діяльність, олійно-жировий комплекс, органічна соняшникова олія, організаційно-економічний механізм; кластер.

SUMMARY

Kazandzhi A.V. Management of production and foreign economic activity of enterprises of the oil and fat complex of Ukraine. – Qualification work on the rights

of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics. Specialty 08.00.04 – Economics and Enterprise Management (by types of economic activity). – Odessa State Agrarian University, Odessa, 2019. Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, 2019.

According to the results of the study, it was proved that the management of industrial and foreign economic activity of enterprises is a holistic management process. This process involves the consistent, cyclic and continuous implementation of the functions of planning, organizing, coordinating, motivating, analyzing and controlling production and foreign economic activity as a whole object of management, in order to obtain economic, social, environmental and legal effects from the use of business opportunities in the internal and external markets.

In the course of the research, the main factors contributing to the positive dynamics of the development of the oil and fat complex of Ukraine were identified: favorable natural and climatic conditions for the cultivation of oilseeds; increase in the population of the planet; reorientation in the structure of the population's nutrition in oils and fats of vegetable origin; favorable geopolitical location of Ukraine; the development of bioenergy, which leads to a steady demand for oilseeds.

A comprehensive classification of factors influencing the development of production and foreign economic activity was proposed. These factors were divided into internal-branded (resource, technological, managerial, marketing) and external factors of the regional, national and international environment (economic, social, institutional, legal, natural-geographical, infrastructure and scientific and technological).

The methodical approach to the analysis of the effectiveness of management of production and foreign economic activity of the oil and fat complex enterprises was improved. This approach includes a set of indicators of economic, social and environmental assessment of management effectiveness, as well as a structural and logical scheme for its implementation. The algorithm of the scheme includes three stages (I – preparatory, II – calculation, III – analysis of the results and the formulation of proposals).

It was discovered that the functional areas of the oil and fat complex subjects are the production of oilseeds, their storage, processing for food products and their implementation both on the domestic and foreign markets. An integral part of the oil and fat complex is the research and information support of its functioning.

It is proved that the need to formulate the organizational and economic mechanism for managing the development of balanced economic relations of enterprises of the oil and fat complex is determined by the inconsistency of inter-branch ties at all stages of the oil and product chain. It is determined that the organizational and economic mechanism of management of the development of balanced economic relations of enterprises of the oil and fat complex is a set of organizational forms, administrative, economic and socio-psychological methods and management tools. With the help of these methods, organizational-technological and socio-economic relations are regulated, in order to realize the interests of the subjects of these relations and increase the economic efficiency of joint activities in the domestic and foreign markets.

The expediency of establishing a regional cluster for the production of organic high-oleic sunflower oil in the Odessa region was substantiated. Under the cluster is a

voluntary association of enterprises and other organizational structures within the oil and fat industry, which are conducting joint activities for the production of organic high oleic sunflower oil.

The economic-mathematical model of optimization of the structure of production of a cluster association for the production of organic high-oleic sunflower oil was developed. This oil is produced by certified technologies in compliance with environmental standards at all stages-from sunflower seed production to the production of oil and products for its processing, storage and sale. The purpose of the developed model is to determine the optimal program of economic development of cluster subjects, obtaining them the maximum profit as a completely territorial-spatial system. This implies real proportions of all elements of production and a high level of intensification of the use of economic potential of each subject of the investigated structure. The results of the solution of the economic-mathematical model indicate high performance and prospects of economic growth of enterprises-members of the cluster. Export is a promising area of sales, especially to the countries of the European Union, where the demand for such products is constantly increasing.

The proposals on improving organizational, economic and marketing support for development of foreign economic activity of oil and fat complex subjects are substantiated. These proposals include: strengthening of state control over observance of the rules of biological and genetic safety of growing of agricultural plants; development of information and consulting service; formation of the state policy on support of producers of organic products; scientific support of the development of regional development programs for oilseed fat clusters; training and professional development of experts in the field of export-import activity of enterprises of the agrarian sector of the economy.

Key words: management, production activity, foreign economic activity, enterprises of oil and fat complex, organism sunflower oil, organizational and economic mechanism; cluster.

Підписано до друку «08» листопада 2019 р.
Формат 60x84 1/16. Папір друк. друк офсетний. ум. друк. арк. 0,9
Зам. №154 від 08.11.2019 р. Наклад 100 прим.
Надруковано у видавництві ТОВ «ВМВ», м. Одеса
Свідоцтво ДК № 4612 від 05.09.2013 р.